

**Ankara
Üniversitesi
Hukuk Fakültesi
Adalet MYO
HBYS Programı
Yargı Örgütü
Dersleri**

***YARGI ORGANLARININ İŞLEVİ,
NİTELİKLERİ VE YARGILAMAYA
EGEMEN OLAN İLKELER***

YARGILAMAYA EGEMEN OLAN İLKELER

- Yargıya ve yargılamaya çeşitli ilkeler hakimdir.
- Bunlar *kanuni hakim-tabii hakim ilkeleri, yargı birliği ilkesi-yargı ayrılığı ilkesi ve usul ekonomisi* gibi ilkelerdir.

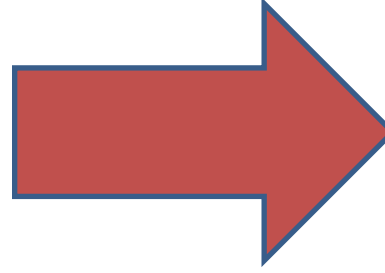
Kanuni hakim-yasal yargıç ilkesi-1

- Anayasa'nın 142. maddesine göre, *mahkemelerin kuruluşu, görevleri, yetkileri, işleyişi ve yargılama usulleri kanunla düzenlenir*. Bu düzenleme, "kanuni hâkim ilkesine" atıf yapar.
- Kanuni hakim ilkesi ise esas olarak Anayasa madde 37'de *"Kanuni hakim güvencesi"* başlığı altında *"hiç kimse kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi kanunen tabi olduğu mahkemeden başka bir merci önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağanüstü merciler kurulamaz"* hükmü ile düzenlenmiştir.

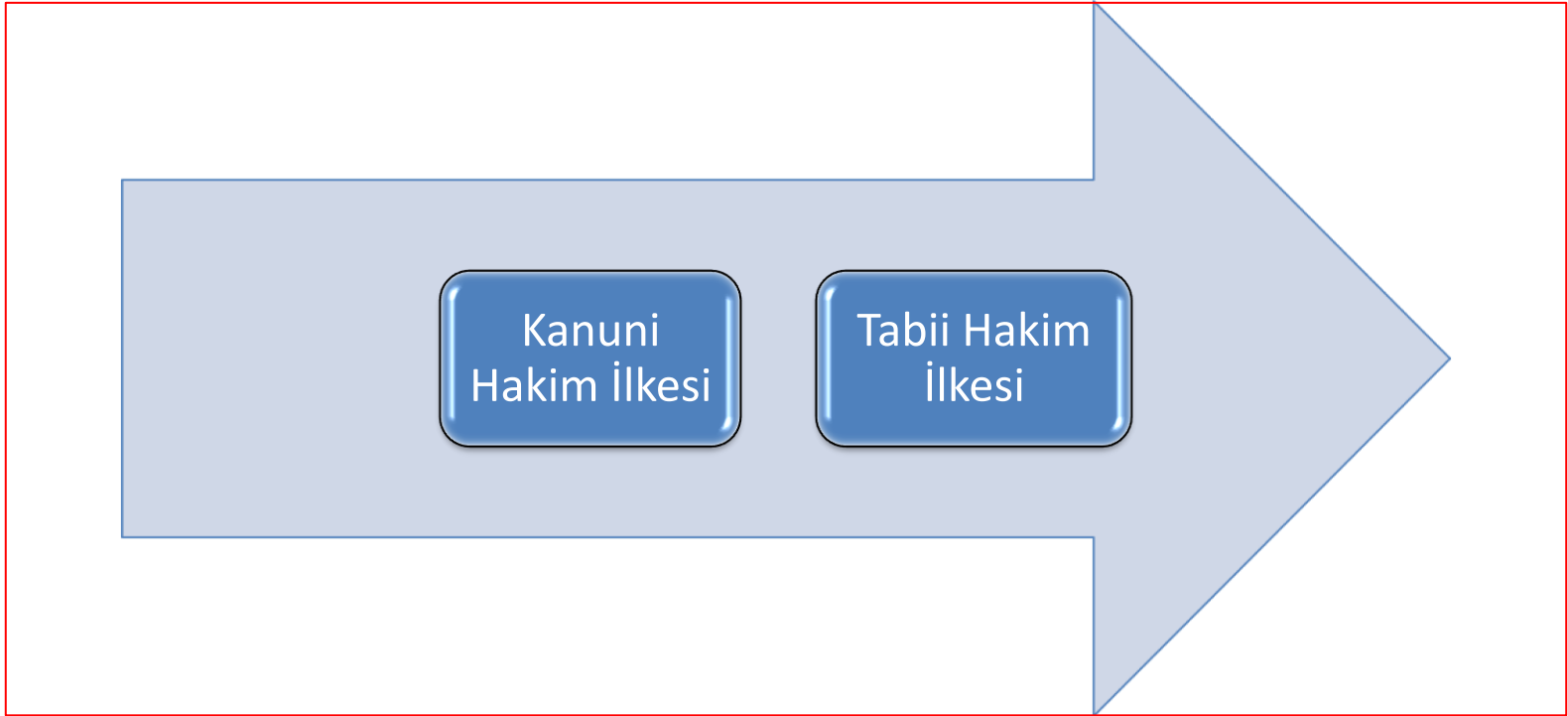
Kanuni hakim-yasal yargıç ilkesi-2

- Kanuni hâkim, görev ve yetkisi kanunla belli edilmiş olan mahkemenin hâkimidir. Bu ilkeyi karakterize eden tek unsur, *mahkemenin görev ve yetkisinin tayin edilmesi işleminin “kanun” ile yapılmış bulunmasıdır*.
- Bu ilke mahkemede yargılamanın adil biçimde, tarafsız ve bağımsız hakimlerce yapılmasını sağlamaya yöneliktir.
- Kanuni hâkim ilkesi çerçevesinde, Türk hukukunda mahkeme kurma görevi, münhasıran yasama organına, yani Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne aittir. Başka bir anlatımla, idarenin, tüzük ve yönetmelik gibi düzenleyici işlemleri aracılığıyla, mahkeme kurması, kurulmuş mahkemelerin görevlerini, yetkilerini ve yargılama usullerini değiştirmesi mümkün değildir.
- Mahkemede yargılamanın adil biçimde, tarafsız ve bağımsız hakimlerce yapılmasını sağlamaya yönelik bu ilkenin geliştirilmesi gerekir.

KANUNİ HAKİM İLKESİ

TABİİ HAKİM İLKESİ

Tabii hakim-dođal yargıç ilkesi-1

- Mahkemelerin kuruluş ve görevlerinin belirlenmesinde gözetilmesi gereken asıl ilke de, “tabii hâkim (doğal yargıç) ilkesi” olmalıdır.
- Yargılanacak olan uyuşmazlığın gerçekleşmesinden önce yürürlükte bulunan kanunlar aracılığıyla görevi ve yetkisi belirlenmiş olan mahkemenin hâkimine, tabii hâkim denir. Görüleceđi üzere tabii hakim ilkesi kanuni hakim ilkesinin bir aşama ötesidir.
- Tabii hâkim ilkesini karakterize eden unsurlar “öncedenlik” ve “kanunilik”dir.
- Bu çerçevede, tabii hâkim ilkesine uygunluğun sağlanması için, kanunla mahkemenin görev ve yetkisinin belirlenmesi işleminin yargılanacak olan uyuşmazlığın gerçekleşmesinden önce yapılmış olması şarttır.

Tabii hakim-dođal yargıç ilkesi-2

- Tabii hâkim ilkesi, kişilerin, hangi mahkeme önünde yargılanacaklarını kesin olarak bilmelerini mümkün kılmak, bağımsız ve tarafsız mahkemeler önünde yargılanma haklarını güvence altına almak, yargıya güveni sağlamak ve yürütmenin yargıya müdahalesini olabildiğince önlemek amaçlarına yönelmiştir. Bu ilke uyarınca herkes işlem veya eylem tarihinde tabii olduğu mahkeme ve hakim huzurunda yargılanma hakkına sahiptir.
- Ayrıca, bu ilke, kişiye ve somut duruma göre değişkenlik gösteren yargı yerlerinin yani olağanüstü yargı yerlerinin oluşturulmasını önlemeye yönelik bir işlev üstlenmiş olması sebebiyle kişi dokunulmazlığı ve güvenliği ilkelerinin (Anayasa m. 17, 19) gerçekleştirilmesine de hizmet eder.
- Adil yargılanma hakkının temel unsurlarından birini oluşturur (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 6).
- Tabii hâkim ilkesi (Anayasa m. 37), özel mahkemeler kurulmasına engel teşkil etmez. Çünkü söz konusu ilke, belli türden davaları görmek üzere kurulmuş mahkemeler varken, bu davalardan bir veya birkaç kişiye ilişkin olanlarını çözüme kavuşturmak amacıyla mahkeme kurulmasını yasaklamaktadır.

Yargı birliği ilkesi

- Yargı birliği sistemi, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya, Güney Afrika gibi *common law* ülkelerinde uygulanır.
- Bu ilke herkes için aynı usul ve esaslarla yargılama yapan mahkemelerin aynı çatı altında toplanmasını öngörür. “Yargı birliği” ilkesi, “yatay eşitlik” ilkesinin bir sonucudur.
- *Common law* sisteminde, kamu hukuku-özel hukuk ayrımı olmadığı, hukuk bir bütün olduğu için kişiler arasındaki uyuşmazlıklar hangi hukuka göre çözümleniyorsa, devlet ile kişiler arasındaki uyuşmazlıkların da aynı hukuka göre çözümlenmesi gerekir.
- Yargı birliği ilkesine göre yargının bir bütün olarak örgütlenmesi gerekir . Bir başka deyişle yargının adlî yargı-idarî yargı diye ikiye bölünmemesi gerekir. Mahkemeler tek bir düzen içinde bulunmalı ve mahkemeler, hem özel kişiler arasında çıkan uyuşmazlıklara, hem de özel kişiler ile devlet arasında ortaya çıkan uyuşmazlıklara bakmalıdır
- Böyle bir sistemde bazen genel mahkemelerden farklı isim taşıyan uzmanlık mahkemeleri olabilir. Bunların varlığı yargı birliği ilkesini bozamaz. Çünkü bunlar genel mahkemelerin tâbi olduğu aynı yüksek mahkemeye tâbidirler. Bunların kararları aleyhine de tek yargı örgütünün tepesinde bulunan yüksek mahkemeye başvurulabilir.

Yargı Ayrılığı İlkesi

- Fransa, Almanya, İtalya gibi kıta Avrupası ülkelerinde görülen sistem, yargı ayrılığı sistemidir.
- Türkiye’de de bu sistem uygulanır.
- Bu sistem kamu hukuku-özel hukuk ayırımına ve buna dayalı olarak yargı ayrılığı ilkesine dayanır.
- Bu ilke uyarınca özel kişilerin kendi aralarındaki ilişkilere ayrı, özel kişilerin devlet ile olan ilişkilerine ayrı hukuk ayrı mahkemelerce uygulanır. Bu ilke ise dikey eşitlik ilkesinin bir gereğidir.
- Bu sistemin ayırıcı özelliği, adlî yargının dışında bir de idarî yargının bulunmasıdır.
- Adlîye mahkemeleri ve idare mahkemeleri birbirinden bağımsız iki ayrı düzen oluşturur.

Usul Ekonomisi İlkesi-1

- Anayasa maddi 141 son fıkraya uyarınca *“Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.”* Bu hüküm usul ekonomisi ilkesine atıf yapar.
- Medenî yargılama hukukuna egemen olan ilkelere biri olan *usul ekonomisi ilkesi* yasalarda öngörülen düzenleme çerçevesinde yargılamanın kolaylaştırılmasını, yargılamada öngörülen olağan zaman süresinin aşılmamasını ve gereksiz gider yapılmamasını amaçlar ve bunu hâkime bir görev olarak yükler.

Usul Ekonomisi İlkesi-2

- Davaların çabuk, ucuz, basit, her türlü bürokratik engelden uzak ve adil bir yargılama sonucunda çözümlenmesine dair bir yargılama ilkesi olan usul ekonomisi ilkesi tüm yargı dalları bakımından geçerlidir.
- Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 30. maddesinde usul ekonomisi ilkesi "*Hâkim, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlüdür*" ile ayrıca düzenlenmiştir.

Ders sonu

